

Гапончук Віктор Васильович,
суддя Апеляційного суду Волинської області

ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ЯК НАСКРІЗНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ПОНЯТТЯ

Важливим аспектом дослідження кримінальної відповідальності за вчинення публічних закликів до вчинення злочинних дій займає виокремлення істотних ознак та формулювання на їх основі дефініції поняття «публічні заклики». Конструювання дефініцій є одним із методів наукового дослідження. Без визначень неможливо адекватно окреслити проблему, яка досліджується, оцінити ситуацію, довести науковий результат, презентувати авторські ідеї. Адекватне визначення кримінально-правового поняття дає можливість досліднику не лише виокремити істотні ознаки відповідного поняття, а й розмежувати його з суміжними поняттями. Однак перед формулюванням дефініції того чи іншого поняття важливим аспектом є загальні дослідження суті відповідного поняття. Мова йде й про визначення того, чи є поняття «публічні заклики» наскрізним.

Під наскрізними кримінально-правовими поняттями розуміються такі поняття, які використовуються неодноразово і мають одне й те ж значення, які вони зберігають незалежно від того, щодо якого інституту кримінального права використовуються [1, с. 74]. Інші дослідники також вживають «наскрізні кримінально-правові поняття» [2]. М. А. Рубашенко пропонує вживати «кримінально-правовий термін», мотивуючи це тим, що «порушена проблематика якраз пов'язана із забезпеченням однозначності в умовах неодноразовості використання певних словесних формулювань у КК, то словосполучення «наскрізний кримінально-правовий термін» видається більш вдалим, хоча їх паралельне використання не є критичним, оскільки по суті мова йде про одне й те ж (термін, що неодноразово використаний, має позначати одне й те ж поняття)» [3, с. 144].

На нашу думку, у науковому обігу можуть використовуватися обидва найменування. Однак більш вдалим, на нашу думку, є найменування «наскрізне кримінально-правове поняття», оскільки, незважаючи на те, що дефініція має зв'язок як з поняттям, так і з терміном [4, с. 99], все ж важливого значення набуває встановлення змісту поняття «публічні заклики», який, як вказувалося вище, поширюється на всі випадки використання відповідного поняття у поняттєвому апараті КК України.

На думку М. А. Рубашенка, для наскрізних кримінально-правових термінів (за термінологією автора), оскільки властивістю

таких термінів є неодноразове їх використання у тексті КК України, під яким автор розуміє вживання терміна щонайменше двічі [3, с. 145]. Можна дискутувати з автором з цього приводу. Адже, на нашу думку, використання терміна лише двічі ще не свідчить про його наскрізний характер. Проте встановлення цього не є предметом нашого дисертаційного дослідження. Поняття «публічні заклики» є власне наскрізним кримінально-правовим поняттям, оскільки вживається у диспозиціях восьми статей Особливої частини КК України: публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (ч.ч. 2, 3 ст. 109), до зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110), до вчинення терористичного акту (ст. 258-2), до погромів, підпалів, знищення майна, захоплення будівель чи споруд, насильницького виселення громадян, що загрожують громадському порядку (ст. 295), до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами (ст. 299), до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту (ст. 436), до геноциду (ч. 2 ст. 442). Окрім того, дії, вчинені з метою фінансового або матеріального забезпечення публічних закликів є складовою законодавчої конструкції фінансування тероризму (ст. 258-5).

Властивістю будь-яких наскрізних кримінально-правових понять є та, що їх зміст має бути однаковим в усіх випадках вживання відповідного поняття у КК України.

М. А. Рубашенко робить висновок, що у ст. 258-5 КК України поняття «публічні заклики» вжито в іншому значенні, ніж в інших, вказаних вище, статтях Особливої частини Кодексу. Він пише, що «термін «публічні заклики» тут ужито не на позначення суспільно небезпечного діяння, як ознаки складу фінансування тероризму, та його предмета, а на позначення тих дій (того об'єкта), на яке спрямовується саме фінансування (як суспільно небезпечне діяння). Тому ... ст. 258-5 КК відсилає до злочинів, передбачених ст. 258-2 КК України в цілому, тобто термін «публічні заклики» тут ужито на позначення назви злочинів і заголовку ст. 258-2 КК... під публічними закликами в ст. 258-5 КК України («Фінансування тероризму») слід розуміти всі діяння, які передбачені в ст. 258-2 КК України – власне не тільки самі публічні заклики до вчинення терористичного акту, а й розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами». З відповідним тлумаченням науковця вважаємо за доцільне погодитися. Однак не вбачаємо у вказаній вище ситуації великої проблеми для практики правозастосування. Адже у ст. 258-5 КК України насправді вжито узагальнююче найменування («публічні заклики до вчинення

терористичного акту»)), яке охоплює власне публічні заклики як суспільно небезпечне діяння, так і розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами. Такий спосіб використання поняття «публічні заклики» у диспозиції ст. 258-5 КК України потрібний для стислого викладу тексту статті Особливої частини Кодексу. Окрім того, такі діяння, як розповсюдження, виготовлення, зберігання власне й стосуються матеріалів, які містять публічні заклики. Таким чином, для того, щоб ідентифікувати вчинені діяння як одну з форм суспільно небезпечного діяння, передбаченого у ст. 258-2 КК України, потрібно встановити, що ті чи інші матеріали містять публічні заклики до вчинення терористичного акту.

Отже, публічні заклики – це наскрізне кримінально-правове поняття, яке вживається у восьми статтях Особливої частини КК України та яке має однаковий зміст в усіх цих статтях.

Список використаних джерел

1. Навроцький В. О. Наскрізнi кримінально-правові поняття. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 13–14.10.2011 р.). Харків: Право, 2011. С. 73–77.

2. Лемеха Р. І. Тяжкі наслідки як наскрізне кримінально-правове поняття: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08, Львів, 2013. 180 с.; Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 18 с.

3. Рубашенко М. А. Публічні заклики як наскрізне кримінально-правовий термін: постановка питання. Проблеми законності. 2017. Вип. 138. С. 142–149.

4. Сивак М. М. Примітки статей Особливої частини Кримінального кодексу України: теоретико-прикладний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2013. 180 с.